

Rued Langgaard

SYMFONI NR. 10 “Hin Torden-Bolig”

SYMPHONY NO. 10 “Yon Dwelling of Thunder”

1944-45

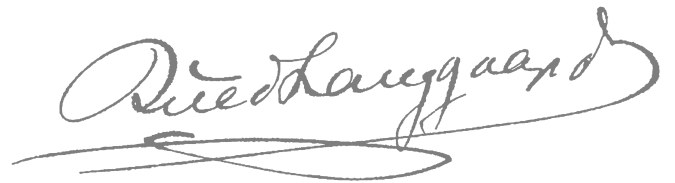
BVN 298

Kritisk udgave ved

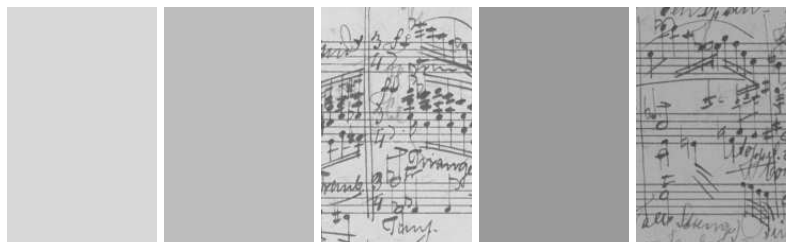
Critical edition by

Bendt Viinholt Nielsen

PARTITUR / SCORE

A large, elegant handwritten signature of Rued Langgaard in black ink, positioned above a horizontal line.

The Rued Langgaard Edition
Edition Wilhelm Hansen

Rued Langgaard
SYMFONI NR. 10 “Hin Torden-Bolig”

SYMPHONY NO. 10 “Yon Dwelling of Thunder”

1944-45

BVN 298

Kritisk udgave ved
Critical edition by
Bendt Viinholt Nielsen

PARTITUR / SCORE

RUED LANGGAARD UDGAVEN
THE RUED LANGGAARD EDITION

EDITION WILHELM HANSEN

Rued Langgaard: Symfoni nr. 10 "Hin Torden-Bolig"
(BVN 298)

Kritisk udgave ved Bendt Viinholt Nielsen
© 2000 by Edition SAMFUNDET, København
Copyright overført 2014 til Edition Wilhelm Hansen AS, København
Nærværende udgave publiceret 2020

BVN-numre refererer til Bendt Viinholt Nielsen: *Rued Langgaards Kompositioner. Annoteret værkfortegnelse. (Rued Langgaard's Compositions. An Annotated Catalogue of Works: With an English Introduction)*. Odense Universitetsforlag, 1991.

Hovedredaktør for Rued Langgaard Udgaven: Bendt Viinholt Nielsen.
Redaktionsassistent på nærværende udgivelse: Mike Cholewa.
Engelsk oversættelse: James Manley og Michael Chesnutt.
Layout: Hans Mathiasen.

Rued Langgaard Udgaven blev etableret i 2000 med støtte fra Carlsbergfondet.

Den her foreliggende udgivelse er støttet af Langgaard-Fonden, Augustinus Fonden og Carlsbergfondet.

Rued Langgaard Udgaven skylder fondene tak for den velvillige støtte. Tak til dirigenten Thomas Dausgaard for nyttige oplysninger.

Rued Langgaard Udgaven
c/o Edition Wilhelm Hansen AS
Bornholmsgade 1A
1266 København K
Danmark
www.wisemusicclassical.com/publishers/edition-wilhelm-hansen
www.langgaard.dk

ISBN 978-87-598-3456-5
WH32415
Orkestermateriale til leje

Spilletid: ca. 29 minutter.

MOTTO

"Hvis det nu lokker jer mod
Klippens rædselssvangre Tinde –"

Af Shakespeare: *Hamlet*, akt 1, scene 4 i Niels Møllers oversættelse.

Rued Langgaard: Symphony no. 10 "Yon Dwelling of Thunder"
(BVN 298)

Critical edition by Bendt Viinholt Nielsen
© 2000 by Edition SAMFUNDET, Copenhagen
Copyright assigned 2014 to Edition Wilhelm Hansen AS, Copenhagen
The present edition published 2020

BVN numbers refer to Bendt Viinholt Nielsen: *Rued Langgaards Kompositioner. Annoteret værkfortegnelse. (Rued Langgaard's Compositions. An Annotated Catalogue of Works: With an English Introduction)*. Odense Universitetsforlag, 1991.

General editor of The Rued Langgaard Edition: Bendt Viinholt Nielsen.
Editorial assistant for the present publication: Mike Cholewa.
English translation: James Manley and Michael Chesnutt.
Layout: Hans Mathiasen.

The Rued Langgaard Edition was established in 2000 with the support of the Carlsberg Foundation.

The present publication is subsidised by the Langgaard Foundation, the Augustinus Foundation, and the Carlsberg Foundation.

The Rued Langgaard Edition would like to express its gratitude to the foundations for their willing support.
Thanks to conductor Thomas Dausgaard for useful information.

The Rued Langgaard Edition
c/o Edition Wilhelm Hansen AS
Bornholmsgade 1A
DK-1266 Copenhagen K
Denmark
www.wisemusicclassical.com/publishers/edition-wilhelm-hansen
www.langgaard.dk

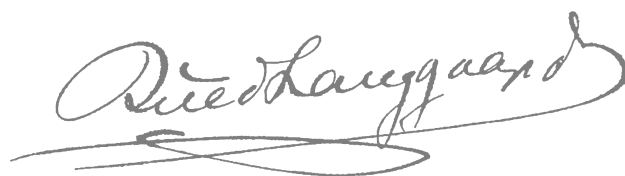
ISBN 978-87-598-3456-5
WH32415
Orchestral material for hire.

Duration: *c* 29 minutes.

MOTTO

"What if it tempt you, my lord,
to the dreadful summit of the cliff –"

From Shakespeare: *Hamlet*, Act 1, Scene 4.

INDHOLD

OM UDGAVEN	3
OM <i>HIN TORDEN-BOLIG</i>	4
STRUMENTI DELL' ORCHESTRA	6
NOTE TIL DIRIGENTEN	6
SYMPHONI NR. 10	7
KILDER OG KRITISK BERETNING	97

CONTENTS

ABOUT THIS EDITION	3
ABOUT <i>YON DWELLING OF THUNDER</i>	4
STRUMENTI DELL' ORCHESTRA	6
NOTE TO THE CONDUCTOR	6
SYMPHONY NO. 10	7
SOURCES AND CRITICAL COMMENTARY	97

OM UDGAVEN

Denne kritiske udgave af symfoni nr. 10 er baseret på komponistens egenhændige partitur, som foreligger i Det Kongelige Bibliotek i København (Rued Langgaards Samling, RLS 25,1). Der er set bort fra tilføjelser i manuskriptet, som ikke med sikkerhed kan identificeres som Langgaards egne, herunder dirigenten Launy Grøndahls notater i forbindelse med uropførelsen i 1947.

Udgiverens tilføjelser og rettelser er typografisk markeret i partituret ved hjælp af skarpe parenteser og buer med brudt streg. Orienteringsfortegn i runde parenteser skyldes udgiveren. Faste fortegn for klarinetter og engelskhorn er tilføjet af udgiveren. Passager, der gentages, er redaktionelt kompletteret (vice versa) og notationsmæssigt egaliseret.

I B-klarinetstemmerne forekommer i t. 330, 405, 698-702 samt i t. 704 et dybt cis (noteret dis), som ikke kan udføres på den instrumenttype, man anvender i dag. Udgiveren har løst problemet ved at lade musikerne skifte til A-klarinet i de pågældende afsnit, t. 299-439 og t. 698-704. Denne ændring er dog ikke foretaget i partituret for den første passages vedkommende, men kun i de to orkesterstemmer.

Der henvises i øvrigt til *Kilder og kritisk beretning* s. 97.

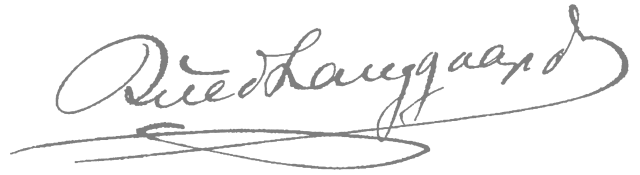
ABOUT THIS EDITION

This critical edition of Symphony No. 10 is based on the composer's autograph score, now in the Royal Danish Library in Copenhagen (Rued Langgaard's Collection, RLS 25,1). Additions to the manuscript that cannot be identified with certainty as Langgaard's own, including the conductor Launy Grøndahl's annotations in connection with the first performance in 1947, have been disregarded.

The editor's additions and emendations are marked typographically in the score with square brackets and broken-line slurs and ties. Guiding accidentals in round brackets have also been inserted by the editor. Key signatures for clarinets and English horn have been added by the editor. Passages which are repeated have been completed by the editor (vice versa), and the notation has been made consistent.

In bb. 330, 405, 698-702 and b. 704 of the B flat clarinet parts a low C sharp (notated D sharp) occurs, which cannot be executed on the type of instrument which is used today. The editor has solved the problem by having the musicians change to an A clarinet for the course of the passages in question, bb. 299-439 and bb. 698-704. However, this change has not been implemented in the score as regards the first of the two passages, but only in the two orchestral parts in question.

Further information is given in *Sources and critical commentary* p. 97.

OM HIN TORDEN-BOLIG

Symfonien blev ifølge Langgaards manuskriptdateringer påbegyndt i foråret 1944. Et foreliggende, ubetegnet udkast til de første tre takter er imidlertid dateret allerede i marts 1943. Hele kompositionen blev skitseret i Ribe i dagene fra den 8. til den 18. august 1944, og det renskrevne partitur blev slutdateret i Ribe den 20. februar 1945.

Titlen henviser til klippehalvøen Kullen (Kullaberg) i Skåne, Sverige. Udtrykket er konstrueret af Langgaard ud fra en Kullen-beskrivelse i Steen Steensen Blichers (1782-1848) Ossian-inspirerede *Jyllandsreise i sex Døgn* (1817):

[...] hiin Klippe,
Der hænger sort som en Skye over skummende Brænding,
Hiint skumle Fjeld er ej af mit Fødelands Bakker [...]
Saa mørke og nøgne er' ei mine løvtakte Høje,
Som denne Bjergryg, Blæstens og Tordenens Bolig.

Rued Langgaard kendte Kullen fra sine årligt tilbagevendende sommerophold, især i fiskerbyen Arild, i perioderne 1898-1908 og 1931-39. Efter krigen (og tilblivelsen af symfoni nr. 10) kom han igen, 1946-51. Den ensatsede symfoni skildrer Kullens natur i en række stemningsbilleder med vægt på det dramatiske og storladne, sådan som titlen antyder.¹

Mottoet fra *Hamlet*² er fra Horatios advarsel til Hamlet om, at faderens genfærd, som de ser på Kronborgs bastioner, måske vil lokke Hamlet i døden. Langgaard havde en idé om, at den klippe, der nævnes i Niels Møllers danske oversættelse, måtte være Kullen, der jo kan skimtes fra Kronborg (på den anden side af Øresund) – idet der ved Kronborg jo kun er en flad sandstrand. Hensigten med mottoet er dog givetvis ikke kun denne højst tvivlsomme Kullen-reference. Det fremgår af et par titelforslag til symfonien – *Den flyvende Hollænder* og *Flyvende Hollænder over Kullen* – at Langgaard opfattede værket, med dets klare mindelser om Wagner og Richard Strauss, som en art fantom-musik. Ny musik af en så konservativ observans var ikke velset i de toneangivende kredse i samtidens danske musikliv, og mottovalget skal utvivlsomt opfattes som en kommentar til denne situation. Altså en ironisk hentydning til, at lytteren kan risikere at blive tiltrukket – ligesom Hamlet af genfærdet – af denne 'farlige', appellerende genfærdsmusik.

1 I skitserne angiver Langgaard, hvilke naturscener, musikken skildrer. Han har valgt helt at udelade disse betegnelser i det renskrevne partitur (se *Kilder og kritisk beretning*, kilde C og D, s. 98-99).

2 Se s. 2.

ABOUT YON DWELLING OF THUNDER

According to Langgaard's manuscript datings the symphony was begun in the spring of 1944. However, an unsigned draft of the first three bars is dated as early as March 1943. The whole composition was sketched out in Ribe in the days from 8 to 18 August 1944, and the fair copy of the score was end-dated in Ribe on 20 February 1945.

The title refers to the rocky peninsula Kullen (Kullaberg) in Scania, Sweden and was constructed by Langgaard from a description of Kullen in Steen Steensen Blicher's (1782-1848) Ossian-inspired poem *Jyllandsreise i sex Døgn* (Six Days Trip to Jutland, 1817):

[...] yon cliff there,
That hangs as black as cloud over foaming breakers,
Yon gloomy rock is none of the hills of my birthland [...]
So sombre and naked are not my leafy hilltops
As this mountain ridge, the dwelling of the wind and thunder.

Rued Langgaard knew Kullen from his annual summer stays, especially in the fishing village of Arild, in the periods 1898-1908 and 1931-39. After the war (and the writing of Symphony no. 10) he went back there in 1946-51. The one-movement symphony evokes the landscape of Kullen in a series of atmospheric pictures with the emphasis on the dramatic and magnificent, as the title suggests.¹

The motto from *Hamlet*² is from Horatio's warning to Hamlet that his father's ghost, whom they see on the bastions of the castle of Elsinore, may lure Hamlet to his death. Langgaard had an idea that the rock mentioned in Niels Møller's Danish translation had to be Kullen, which can in fact be glimpsed from the castle (on the other side of the sound) – since at Kronborg Castle itself there is only a flat sandy beach. The point of the motto, though, is hardly likely to be this highly dubious Kullen reference. It is evident from a couple of suggested titles for the symphony – *The Flying Dutchman* and *Flying Dutchman over Kullen* – that Langgaard viewed the work, with its clear reminiscences of Wagner and Richard Strauss, as a kind of phantom music. New music of such a conservative persuasion was not looked upon kindly in the pace-setting circles of contemporary Danish musical life, and the choice of motto should undoubtedly be seen as a comment on this situation; that is, as an ironic hint that the listener risks being attracted –

1 In the sketches, Langgaard indicates which natural scenes the music depicts. He has chosen to omit these designations altogether in the fair copy of the score (see *Sources and critical commentary*, source C and D, pp. 98-99).

2 See p. 2.

Inden for komponistens egenartede og specielle univers smelter billedet af Kullen og barndomserindringerne fra omkring 1900 sammen med den romantiske musik og med anelsesfulde apokalyptiske forestillinger, hvilket synes at være baggrunden for det 'symbolske' citat af dommedagsalmen "Zions Vægter hæver Røsten" til slut (t. 776-778; melodi af Philipp Nicolai, 1556-1608).

Straks efter fuldførelsen sendte Langgaard symfonimanuskriptet til Statsradiofonien (nu Danmarks Radio) med henblik på opførelse. Radioen kvitterede 28. februar 1945 for modtagelsen af værket, der på det tidspunkt bar tilnavnet *Pastoraler*. Den 3. marts 1945 blev manuskriptet returneret til komponisten med afslag om opførelse, men den 20. december samme år modtog Statsradiofonien atter manuskriptet som programforslag fra den utrættelige Langgaard, denne gang med titlen *Hin Torden-Bolig*. Af dirigenten Emil Reesens og musikchef Peder Grams kommentarer på aktstykkerne (i Danmarks Radios arkiv, nu i Rigsarkivet) fremgår det, at man ikke kunne blive helt enige om, hvorvidt det var samme symfoni, som den man nogle måneder tidligere havde afvist! Om værket blev bedømt igen er uvist; det næste dokument i sagen er et telegram fra Langgaard med følgende ordlyd, afsendt fra Ribe den 1. februar 1947: "Vil Radioen udskrive Nr. 10 i København for min Regning og opføre den betitlet Den flyvende Hollænder. R. Langgaard". Måske var det ved den Langgaard-interesserende dirigent Launy Grøndahls mellemkomst, at stemmerne blev udskrevet som foreslået og symfonien uropført (under titlen *Hin Torden-Bolig*) i radioen den 22. juli 1947. Der var tale om en direkte transmitteret studieopførelse uden publikum og med Grøndahl som dirigent. Langgaard ferierede den pågældende sommer i Ordrup (Charlottenlund) og har utvivlsomt overværet såvel indstudering som opførelse.

Andenopførelsen af symfonien – den første koncertopførelse – fandt sted den 27. august 1977 i Tivolis Koncertsal med Radiosymfoniorkestret dirigeret af Ole Schmidt. Denne opførelse blev 1985 udgivet på LP som den første indspilning af symfonien (Danacord DACO 230, senere udgivet på cd: DACOCD 302 og DACOCD 560). Nærværende kritiske udgave blev første gang opført 11. januar 2001 i Radiohusets koncertsal af Radiosymfoniorkestret under ledelse af Thomas Dausgaard og er indspillet af samme på Dacapo 8.224182 (2001).

Bendt Viinholt Nielsen, december 2000 (rev. 2002)

like Hamlet by the ghost – by this 'dangerous', appealing ghost music. In the composer's distinctive and special universe the picture of Kullen and the childhood memories from around 1900 merge with the Romantic music and with apocalyptic presentiments, which seems to be the background of the 'symbolic' quotation, at the end, of the Judgement Day hymn "Zion's Watchmen raise their Voices" (bb. 776-778; melody by Philipp Nicolai, 1556-1608).

Immediately after its completion Langgaard sent the manuscript of the symphony to the national broadcasting corporation *Statsradiofonien* (now *Danmarks Radio*) with a view to performance. On 28 February 1945 the corporation acknowledged receipt of the work, which at that juncture bore the name *Pastorales*. On 3 March 1945 the manuscript was returned to the composer with a refusal to perform it, but on 20 December the same year the corporation again received the manuscript as a programme proposal from the tireless Langgaard, this time with the title *Hin Torden-Bolig* (*Yon Dwelling of Thunder*). From the conductor Emil Reesen's and the head of music programming Peder Gram's comments in the relevant documents (in the Danmarks Radio archives, now in the National Archives) it is clear that they could not agree on whether it was the same symphony as they had rejected a few months before! Whether the work was evaluated again is uncertain; the next document in the matter is a telegram from Langgaard with the following wording sent from Ribe on 1 February 1947: "Will the Radio have No. 10 written out in Copenhagen at my expense and perform it entitled The Flying Dutchman. R. Langgaard". Perhaps it was through the mediation of the conductor Launy Grøndahl, who took an interest in Langgaard, that the parts were written out as suggested and the symphony was premiered (under the title *Hin Torden-Bolig*) on the radio on 22 July 1947. This was a live studio performance with no audience and with Grøndahl as conductor. Langgaard was on holiday that summer in Ordrup (Charlottenlund, near Copenhagen) and undoubtedly himself attended both rehearsals and the performance.

The second performance of the symphony – its first concert performance – took place on 27 August 1977 in the Tivoli Concert Hall with the Danish Radio Symphony Orchestra conducted by Ole Schmidt. This performance was released on an LP in 1985 as the first recording of the symphony (Danacord DACO 230, later released on CD: DACOCD 302 and DACOCD 560). The present critical edition was performed for the first time on 11 January 2001 at the Danish Radio Concert Hall by the Danish National Radio Symphony Orchestra conducted by Thomas Dausgaard, and was recorded by them on Dacapo 8.224182 (2001).

Bendt Viinholt Nielsen, December 2000 (rev. 2002)

STRUMENTI DELL' ORCHESTRA

3 Flauti piccoli

2 Flauti

3 Oboi (3 anche Corno inglese)

3 Clarinetti in Mi,

2 Clarinetti in Si_b (anche Clarinetti in La)

3 Fagotti

4 Corni in Fa*

3 Trombe in Si_b (1-2 anche Trombe in Fa)

3 Tromboni

Tuba

Timpani

Piatti, Tam-tam (uno esecutore)

Pianino (piano)

Archi

* Horn i basnøgle klinger en kvart over den noterede tonehøjde.

* *Horn passages in the bass clef sound a fourth above the notated pitch.*

NOTE TIL DIRIGENTEN

Visse steder forekommer buer, som ikke har endepunkt ved en node, men er ført frem til taktstregen før en pause. Meningen med denne praksis, som kan ses i forspillet til Wagners *Parsifal* (t. 84 og 89), er, at tonen udholdes i sin maksimale længde.

Buerne forekommer i nærværende partitur følgende steder:

t. 16 (tr 2-3), t. 34 (tr 2-3), t. 83 (ob 2-3), t. 147 (fag 3, cor 1-3), t. 210 (fag 3, cor 1-3), t. 273 (fl, cl Mi_b 2, cl Si_b, fag 1, cor 4, cb), t. 277 (ob, cor ingl, cl Mi_b 1, fag), t. 350 (cor), t. 351 (ob 1-2, cl Si_b, trb 1-2), t. 425 (cor), t. 426 (ob 1-2, cl Si_b, trb 1-2), t. 429 (trb 1-2), t. 462 (tr 2-3), t. 480 (cor), t. 513 (cl Si_b 1, fag 1-2, vla), t. 593 (cor 1-2, 4), t. 598 (cl Si_b 1, fag 2, cor 4), t. 652 (trb, tuba), t. 721 (cor), t. 767 (fag 3, cor 1-3).

Dirigenten Launy Grøndahls tilføjelser angående tempi i partituret i forbindelse med uropførelsen af symfonien den 22. juli 1947 kan have fortolkningsmæssig interesse, da dirigenten formodentlig har været i dialog med komponisten under indstuderingen af symfonien. Grøndahls tilføjelser er ikke optaget i udgaven, men anført i det kritiske noteapparatet s. 97 ff. Se specifikt noter til t. 229, 238, 250, 258, 299, 374, 448, 456 og 776.

NOTE TO THE CONDUCTOR

At some points there are ties that do not end on a note, but go to the bar line before a rest. The point of this practice, which can be seen in the prelude to Wagner's *Parsifal* (bb. 84 and 89), is that the note should be sustained to its maximum length. In the present score, the ties appear in the following places:

b. 16 (tr 2-3), b. 34 (tr 2-3), b. 83 (ob 2-3), b. 147 (fag 3, cor 1-3), b. 210 (fag 3, cor 1-3), b. 273 (fl, cl Mi_b 2, cl Si_b, fag 1, cor 4, cb), b. 277 (ob, cor ingl, cl Mi_b 1, fag), b. 350 (cor), b. 351 (ob 1-2, cl Si_b, trb 1-2), b. 425 (cor), b. 426 (ob 1-2, cl Si_b, trb 1-2), b. 429 (trb 1-2), b. 462 (tr 2-3), b. 480 (cor), b. 513 (cl Si_b 1, fag 1-2, vla), b. 593 (cor 1-2, cor 4), b. 598 (cl Si_b 1, fag 2, cor 4), b. 652 (trb, tuba), b. 721 (cor), b. 767 (fag 3, cor 1-3).

The conductor Launy Grøndahl's tempo indications added to the score in connection with the premiere of the symphony on 22 July 1947 may be of interpretive interest, as the conductor has presumably been in dialogue with the composer during the rehearsal of the symphony. Grøndahl's additions are not included in the edition but documented in the critical apparatus pp. 97 ff.

See specifically notes to bb. 229, 238, 250, 258, 299, 374, 448, 456 and 776.

Symfoni nr. 10

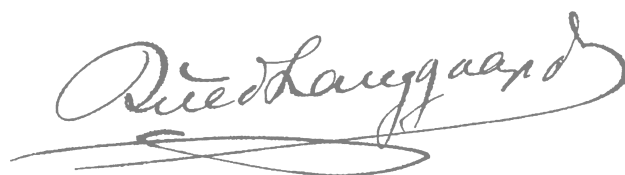
"Hin Torden-Bolig"

Rued Langgaard
(BVN 298)

Tempo: $\text{♩} = 108$

Instrumentation and dynamics:

- Piccolo: ff
- Flauto: ff
- Oboe: ff
- Clarinetto in Mi^b: ff
- Clarinetto in Si^b: ff
- Fagotto: ff
- Corno in Fa: ff , ffz , f
- Tromba in Si^b: ff
- Trombone: ff
- Tuba: ff
- Timpani: ffz , ff
- Piatti: ffz
- Tam-tam: ffz
- Pianino: ff
- Violino I: ff , f , $[unis.]$
- Violino II: ff , f , $[unis.]$
- Viola: ff , f
- Violoncello: ff , ffz , ff , f
- Contrabbasso: ff , ffz , ff , f

KILDER OG KRITISK BERETNING

KILDER

- A. Partitur. Autograf
- B. Partiturkladdefragmenter
- C. Skitse
- D. Førsteudkast
- E. Orkesterstemmer anvendt ved uropførelsen 1947

A. Partitur. Autograf

Det Kongelige Bibliotek. Rued Langgaards Samling, RLS 25,1 (mu 7902.1771). Autograf. Renskrift med blæk; tilføjelser i overvejende fremmed håndskrift med blæk, blyant og farvestift.

Proveniens: Danmarks Radios nodebibliotek (reg.nr. 4604); overført til Det Kongelige Bibliotek 1979.

Titel: "Hvis det nu lokker jer / mod Klippens rædselssvangre Tinde - " / (Shakespeare "Hamlet") / *Hin Torden-Bolig.* / *Stor-Symfoni N° 10 / for stort Orkester / af / Rued Langgaard / Komponeret August 1944. / Instrumenteret 20 Januar - 20 Februar 1945.*

Dateret og signeret til slut (s. 121): *d 20 Febr. 1945 Ribe / Rued Langgaard*

64 blade, 34 × 27 cm; 124 beskrevne sider, paginering: (titelside), (blank), 1-4, 4bis, 5-121, (1 side med påskrift af Launy Grøndahl), (3 blanke sider).

Papirtype: blad 1-48: *Beethoven Papier Nr. 38^a (28 Linien) 1942*, - blad 49-64: *W.H. Nr. 9. F. 24 (24 systemer)*.

Kommentar.

Blandt tilføjelserne til den renskrevne blæktekst er RLs metronomangivelser, skrevet med blyant. Ingen af de øvrige tilføjelser synes at hidrøre fra komponisten; de fleste kan uden vanskelighed identificeres som dirigenten Launy Grøndahls notater, anført med ikke mindre end seks forskellige skriveskaber (blæk, blyant, rød farvestift i to nuancer og blå farvestift i to nuancer). En påskrift efter sidste nodeside i Grøndahls håndskrift lyder: *Første Opførelse / 22 Juli 1947 / Radioorkestret (forstærket) / Dir Launy Grøndahl*. Manuskriptet har kun været anvendt denne ene gang (ved andenopførelsen 1977 benyttedes fotokopierede partiturer). Partituret indgik sammen med orkesterstemmerne (kilde E) i Statsradiofoniens nodebibliotek efter uropførelsen, og intet tyder på, at RL efterfølgende har haft disse kilder i hænde.

Der knytter sig en særlig interesse til de tempoangivelser, som er indføjet i partituret af Launy Grøndahl. Angivelserne kan direkte eller indirekte være godkendt af komponisten, der efter alt at dømme var til stede ved indstuderingen og den efterfølgende studieopførelse i Radiohusets Koncertsal tirsdag den 22. juli 1947. Grøndahls tilføjede tempobetegnelser er anført i noterne nedenfor (jfr. t. 229, 238, 250, 258, 299, 374, 448, 456 og 776).

SOURCES AND CRITICAL COMMENTARY

SOURCES

- A. Score. Autograph
- B. Draft score fragments
- C. Sketch
- D. Preliminary outlines
- E. Orchestral parts used at the first performance in 1947

A. Score. Autograph

The Royal Danish Library. Rued Langgaard's Collection, RLS 25,1 (mu 7902.1771). Autograph. Fair copy in ink; additions (mostly not autograph) in pen, pencil and crayon.

Provenance: Danish Radio music library (registration no. 4604); transferred to the Royal Danish Library in 1979.

Title: "What if it tempt you / to the dreadful summit of the cliff - " / (Shakespeare "Hamlet") / *Yon Hall of Thunder.* / *Grand symphony, no. 10 / for large orchestra / by / Rued Langgaard / Composed August 1944. / Instrumentation 20 January-20 February 1945.*

Dated and signed at end (p. 121): *20 Feb. 1945 Ribe / Rued Langgaard*

64 leaves, 34 × 27 cm; 124 pages of writing, pagination: (title-page), (blank), 1-4, 4bis, 5-121, (1 page with annotation by Launy Grøndahl), (3 blank pages).

Paper type: fols. 1-48: *Beethoven Papier Nr. 38^a (28 Linien) 1942*, - fols. 49-64: *W.H. Nr. 9. F. 24 (24 staves)*.

Commentary.

The additions to this fair copy in ink include RL's metronome markings written in pencil. None of the other additions seem to have been made by the composer; most can be identified without difficulty as notes made by the conductor Launy Grøndahl, using no less than six different writing implements (pen, pencil, two red crayons and two blue crayons in different shades). An annotation after last page of music in Grøndahl's handwriting reads: *First performance / 22 July 1947 / Radio Orchestra (enlarged) / Cond. Launy Grøndahl*. The manuscript was only used on this one occasion (photocopied scores were employed at the revival in 1977). After the first performance the score, together with the orchestral parts (source E), was deposited in the radio music library and there is no indication that RL ever saw these sources again.

The tempo indications added to the score by Launy Grøndahl are of special interest, for they may have been directly or indirectly approved by the composer, who appears to have been present at the rehearsals and subsequent studio performance in the Radio Concert Hall on Tuesday 22 July 1947. Grøndahl's additions concerning tempo are listed in the notes below (cf. bb. 229, 238, 250, 258, 299, 374, 448, 456 and 776).

B. Partiturkladdefragmenter

Det Kongelige Bibliotek. Rued Langgaards Samling, RLS 25,4. Autograf. Blæk og blyant.

1. Ubetegnet, dog skimtes en udraderet blyantoverskrift: *Kul-lencitat fra Hamlet (Shakespeare)*.

Dateret ved begyndelsen: 29/11 44.

1 blad, 34 × 27 cm, pagineret 1-2 + udsnit af et blad, 6,5 × 27 cm, upagineret; i alt 4 beskrevne sider.

Indhold s. 1-2 + [3]: t. 1-14 (t. 10-14 dog ukomplet pga. beskæring); indholdet af s. [4] vedrører et andet værk.

2. Ubetegnet.

Udateret.

1 blad, 34 × 27 cm; 1 beskrevet side; upagineret.

Indhold: t. 136-144.

3. Ubetegnet.

Dateret til slut: d 18/2 45.

3 blade, 34 × 27 cm; 6 beskrevne sider; upagineret.

Indhold s. [1], [3] og [5]: t. 774-796; indholdet af de øvrige sider vedrører andre værker.

Kommentar.

RL instrumenterede formodentlig størstedelen af værket og udfærdigede partiturrenskriften (kilde A) i én sammenhængende arbejdsproces og med skitsen (kilde C) som det primære arbejdsgrundlag. Partiturkladdefragmenterne er således næppe dele af større sammenhængende enheder, men et udtryk for, at RL har haft behov for at udarbejde enkelte passager i kladdeform. På den anden side kan de foreliggende fragmenter meget vel være bevaret ved en tilfældighed, således at RL i større omfang, end det kan erkendes i dag, har betjent sig af et sådant mellemstadium.

C. Skitse

Det Kongelige Bibliotek. Rued Langgaards Samling, RLS 25,3. Autograf. Blæk; enkelte tilføjelser med blyant.

Titel: *Rued Langgaard / "Hin Torden-Bolig" Symfoni N° 10. / [overstreget: Hamlet-Citat om Klippen, / "Klippen i Shakespeares Hamlet"] / for / stort Orkester / Kompositionsskitse / Ribe 8 August - 18 August 1944. / Instrumenteret 20 Januar - 20 Februar / 1945! / Motto: "Hvis det nu lokker jer / mod Klippens rædselssvangre Tinde" / Shakespeare: Hamlet. [...]*

Overskrifttitel: *Symfoni N° 10 (Esmol)*

Dateret ved begyndelsen: *Paabegyndt Foraar 1944 - slutdateret: 17/8 44. Ribe*

14 blade, 34 × 27 cm (enkelte dog lidt beskåret; blad 13 = 26 × 26 cm); 27 beskrevne sider; skitsen findes på 13 af siderne og er folieret således: (titelside), I-V, 6-12. Indholdet af de øvrige sider vedrører andre værker.

Kommentar.

Skitsen er næsten udelukkende skrevet på blanke bagsider af gamle stemmer, skitseblade og kasserede titelblade; omslaget er således et fragment af en renskrift indeholdende symfoni nr. 11, t. 1-10. Et foreliggende nodeark (RLS 30,3), der tidligere har tjent som omslag for skitsen og som bærer titlen *Flyvende Hol-lænder over Kullen*, har efterfølgende fundet anvendelse som omslag for skitser til symfoni nr. 14.

Skitsen omfatter hele kompositionen, men i en hastigt noteret, gennemgående ufuldstændig form. Musikken er noteret på to (på første side dog overvejende tre) systemer. Instrumentangivelser er sparsomt forekommende. Af særlig interesse er overskrifter og tempobetegnelser, som RL i det store og hele har udeladt i renskriften:

B. Draft score fragments

The Royal Danish Library. Rued Langgaard's Collection, RLS 25,4. Autograph. Ink and pencil.

1. No designation, but an erased heading in pencil can be faintly made out: *The Kullen quotation from Hamlet (Shakespeare)*.

Dated at the beginning: 29/11 44.

1 leaf, 34 × 27 cm, paginated 1-2, plus a single cut-out, 6.5 × 27 cm, unpaginated; 4 pages of writing in all.

Contents: pp. 1-2 + [3]: bb. 1-14 (bb. 10-14 incomplete due to trimming); the contents of p. [4] have to do with another work.

2. No designation.

Undated.

1 leaf, 34 × 27 cm; 1 unnumbered page of writing.

Contents: bb. 136-144.

3. No designation.

Dated at end: 18/2 45.

3 leaves, 34 × 27 cm; 6 unnumbered pages of writing.

Contents: pp. [1], [3] and [5]: bb. 774-796; the contents of the remaining pages have to do with other works.

Commentary.

RL probably undertook most of the instrumentation and wrote the fair copy of the score (source A) in one continuous process on the basis of his sketch (source C). Accordingly the three draft score fragments are hardly remnants of larger continuous units, but express RL's need to work out isolated passages in the form of drafts. On the other hand the fragments may well have been preserved by accident, so it is possible that RL made use of such an intermediate stage to a greater extent than we now know.

C. Sketch

The Royal Danish Library, Copenhagen. Rued Langgaard's Collection, RLS 25,3. Autograph. Ink; a few additions in pencil.

Title: *Rued Langgaard / "Yon Dwelling of Thunder" Symphony no. 10. / [struck out: Hamlet quotation about the cliff, / "The cliff in Shakespeare's Hamlet"] / for / large orchestra / Compositional sketch / Ribe 8 August-18 August 1944. / Instrumentation 20 January-20 February / 1945! / Motto: "What if it tempt you / to the dreadful summit of the cliff" / Shakespeare: Hamlet. [...]*

Title at top of first page: *Symphony no. 10 (E flat minor)*

Dated at the beginning: *Begun Spring 1944 - dated at end: 17/8 44. Ribe*

14 leaves, 34 × 27 cm (some leaves slightly trimmed; fol. 13 = 26 × 26 cm); 27 pages of writing; the sketch is on 13 of these pages and is foliated as follows: (title page), I-V, 6-12. The contents of the remaining pages have to do with other works.

Commentary.

The sketch is written almost entirely on the blank versos of old orchestral parts, leaves of (other) sketches and cancelled title-pages; thus the cover is a fragment of a fair copy containing Symphony no. 11, bb. 1-10. An extant sheet of music (RLS 30,3), which was formerly the cover of the present sketch and bears the title *Flying Dutchman over Kullen*, was subsequently used as a cover for sketches relating to Symphony no. 14.

The sketch comprises the entire composition, but in a hastily notated and generally incomplete form. The music is written on two (though on the first page mainly three) staves. Indications of instruments are rarely found. Of special interest are the section titles and tempo specifications that were largely omitted by RL in the fair copy:

t. 1 *I Hav- og Bjerg-Sus* [opr. *I Hav- og Skov-Sus*][tilføjet: *(Stormbølger og Lynglimt)*]
 t. 120 *I Bjergene*
 t. 299 *Tordenskyer. Con un poco moto*
 t. 499/500 *Poco a poco lento*
 t. 516 *Solnedgang. Adagio*
 t. 553 [tilføjet: *Næste Dag: Glimt af*] *Fjerne Skumbølger. Scherzo animato*
 t. 576 *I Skoven. Tranquillo*
 t. 626 *Forbi Brændinger ved Klippen*
 t. 653 *Poco a poco lento*
 t. 659 *Lento*
 t. 666 *Eventyrstemning ved* [tilføjet: *Mose*] *Sørne. Lento misterioso. Blæsermotivet t. 666 er betegnet Fasanhanen*
 t. 695 *Forbi*
 t. 696 *Begravelse ved Brunnby. Andante mod[erato]*
 t. 698 *Piu lento*
 t. 699 *Grave minaccioso*
 t. 723 *Atter Hav og Bjerg-Sus* [opr. *Hav og Skov-Sus*]
 t. 774 *Finale Coda*
 t. 785 *Stringendo*

b. 1 *Sounds of sea and mountain* [orig. *Sounds of sea and forest*] [added: *(stormy waves and lightning flashes)*]
 b. 120 *In the mountains*
 b. 299 *Thunder clouds. Con un poco moto*
 b. 499/500 *Poco a poco lento*
 b. 516 *Sunset. Adagio*
 b. 553 [added: *Next day. Glimpse of*] *Far-off foamy waves. Scherzo animato*
 b. 576 *In the forest. Tranquillo*
 b. 626 *Strolling by breakers at the cliff*
 b. 653 *Poco a poco lento*
 b. 659 *Lento*
 b. 666 *Fairytale atmosphere beside the* [added: *boggy*] *lakes. Lento misterioso. The motif for winds at b. 666 is marked The cock pheasant*
 b. 695 *Strolling by*
 b. 696 *Funeral at Brunnby* [village near Kullen]. *Andante mod[erato]*
 b. 698 *Piu lento*
 b. 699 *Grave minaccioso*
 b. 723 *Once again sounds of sea and mountain* [orig. *Sounds of sea and forest*]
 b. 774 *Finale Coda*
 b. 785 *Stringendo*

D. Førsteudkast

Det Kongelige Bibliotek, Rued Langgaards Samling, Autograf. Blæk.

1. RLS 54,4 [blad 3]. Ubetegnet.

Dateret [2? 4?]/3 43.

1 blad, 34 × 27 cm; to beskrevne sider, upagineret.

Indeholder symfoniens åbningsmotiv (t. 1-3) noteret på to systemer; desuden udaterede skitser til violin-koncerten (BVN 289), komponeret 1943-44.

2. RLS 25,2. Uden overskrift.

Udateret.

1 blad, 15 × 26 cm; to beskrevne sider, upagineret.

Indeholder otte udkast noteret på to systemer og betegnet *Tordenbyger* (6 t.), *Brændinger* (3 t.), *Fjerne Bølger (Scherzo)*(4 t.), *Begravelse fra Brunnby Kirke* (5 t.), *Solnedgang* (4 t.), *I Skoven* (8 t.), *I Skoven* (4 t., overstregede), *Ved Søerne (Fasanhane)*(3 t.). Desuden nogle titelforslag: *Fra Vikinge-Kullen*, *Palnatokeklippen*, *Fra Dragesnekkernes Kullen*.

E. Orkesterstemmer anvendt ved uropførelsen 1947

Det Kongelige Bibliotek, Rued Langgaards Samling, RLS 26 (mu 7902.1772). Usigneret afskrift.

Proveniens: Danmarks Radios nodebibliotek (registreringsnr. 4604); overført til Det Kongelige Bibliotek 1979. Materialet omfatter 50 stemmer (heraf strygere: 6 5 4 3 3).

Kommentar.

Ifølge brevveksling mellem Statsradiofonien og RL blev stemmerne udskrevet af Sophus Nielsen, Skjern, i foråret 1947 (korrespondancen foreligger i Danmarks Radios arkiv, arkivæske nr. 78; tidligere registreret under signaturen 2174, nu i Rigsarkivet). Stemmerne indeholder enkelte musikersignaturer og -dateringer samt sporadiske korrektioner. Sættet omfatter kun én piccolofløjte (stemmen foreskrives i partituret udført af tre instrumenter, men kan faktisk udføres af én musiker). Kilderne oplyser ikke, om denne disposition var sanktioneret af komponisten. Orkestermaterialet er kun blevet benyttet ved uropførelsen, idet kvaliteten blev fundet for ringe, da Danmarks Radio i 1977 skulle genopføre værket. Et nyt materiale blev udskrevet ved denne lejlighed.

D. Preliminary outlines

The Royal Danish Library, Rued Langgaard's Collection, Autograph Ink.

1. RLS 54,4 [fol. 3]. No designation.

Dated [2? 4?]/3 43.

1 leaf, 34 × 27 cm; two unnumbered pages of writing.

Contains the opening motif of the symphony (bb. 1-3) notated on two staves; also undated sketches for the Violin Concerto (BVN 289) composed in 1943-44.

2. RLS 25,2. No designation.

Undated.

1 leaf, 15 × 26 cm; two unnumbered pages of writing.

Contains eight drafts notated on two staves and named *Thunder clouds* (6 bars), *Breakers* (3 bars), *Far-off waves (Scherzo)* (4 bars), *Funeral from Brunnby Church* (5 bars), *Sunset* (4 bars), *In the forest* (8 bars), *In the forest* (4 bars, struck out), *Beside the lakes (Cock pheasant)* (3 bars). In addition some suggestions for titles: *From the Kullen of the Vikings*, *The Palnatoke Cliff*, *From the Kullen of the Dragon-Head Ships*.

E. Orchestral parts used at the first performance in 1947

The Royal Danish Library, Rued Langgaard's Collection, RLS 26 (mu 7902.1772). Unsigned transcript.

Provenance: Danish Radio music library (registration no. 4604); transferred to the Royal Danish Library in 1979. The material comprises 50 parts in all (including strings: 6 5 4 3 3).

Commentary.

According to correspondence between the then State Radio and RL these parts were copied by Sophus Nielsen of Skjern, Jutland, in Spring 1947 (this correspondence is in the Danish Radio archive, archive box no. 78; formerly registered under call-number 2174, now in the National Archives). The parts contain a few signatures and datings by members of the orchestra as well as sporadic corrections. The set contains only one piccolo flute (in the score this part is marked to be played on three instruments, but it can in fact be played by only one musician; it does not appear from the sources whether this solution was sanctioned by the composer). The material was only used at the first performance. Its quality was found unsatisfactory when Danish Radio revived the work in 1977, and a new set of parts was copied at that time.

REDAKTIONSGRUNDLAG

Udgaven er baseret på det renskrevne partitur (kilde A), som er den eneste fuldstændige repræsentation af symfonien i partiturform. Udgavens tekstgrundlag er hovedkildens blækskrevne tekst i autograf suppleret med komponistens metronomangivelser (tilføjet med blyant i kilden). Andre tilføjelser og rettelser i hovedkilden er i relevante tilfælde taget redaktionelt til følge af udgiveren. Skitser og kladder (kilde B-D) er af prælimer og ufuldstændig karakter, men er konsumeret i tilfælde, hvor hovedkilden rejser spørgsmål. Stemmesættet (kilde E) er uden kildeværdi for udgaven.

RETNINGSLINJER FOR UDGAVEN

Udgiverens tilføjelser og rettelser er typografisk markeret i partituret ved hjælp af skarpe parenteser; tilføjede buer er dog angivet med brudt streg og buændringer som en kombination af hel og brudt streg. Orienteringsfortegn i runde parenteser skyldes udgiveren. Faste fortegn for engelskhorn og klarinetter er tilføjet af udgiveren. Redaktionelle kommentarer samt oplysninger om forhold, der ikke er typografisk markeret i udgaven, findes i noterne nedenfor.

Der er foretaget stiltiende komplettering for så vidt angår manglende triolangivelser og nodepunktninger. Mindre justeringer af uegalt anbragte foredragsbetegnelser og dynamiske angivelser er foretaget uden videre.

Passager, der gentages (eventuelt transponeret), er redaktionelt kompletteret (vice versa) og notationsmæssigt egaliseret. Det drejer sig om følgende passager (de i parentes nævnte forskelle er bibeholdt i udgaven):

- t. 1-4 (og delvis 5) gentages som t. 723-726 (delvis 727) (dog uden trbn, tuba, piatti; desuden forskel i nodelængde og styrkegrad for timpani, t. 1 / 723 node 1)
- t. 10-33 gentages som t. 456-479 (i t. 10-11 / 456-457 er cl B 1 og 2 ombyttet; enharmonisk notation forekommer i vla og vcl t. 28 / 474 (node 1) samt i obo 3 t. 31 / 477 (node 2)).
- t. 70-77 gentages som t. 481-488
- t. 97-154 gentages et halvtonetrin højere som t. 160-217 (i t. 107-110 / 170-173 er der byttet om på cl B 1 og cl E₁ 1; i t. 132-135 / 195-198 er fag 2 og 3 ombyttet)
- t. 110-132 / 173-195 gentages hhv. et halvtonetrin lavere og et heltonetrin lavere som t. 732-754 (i t. 747 er cl B 2 og vla ikke identisk med paralleltakterne 125 og 188; fag 1-2 svarer i t. 754 til t. 132, jfr. t. 195)
- t. 136-153 / 199-216 gentages i hhv. samme toneart og et halvtonetrin lavere som t. 756-773 (i t. 760 har fag 2-3 *mp* til forskel fra *mf* i t. 140 / 203; i t. 770-773 fordobles cl E₁ 1 af cl E₂ 2, hvilket fortsættes t. 774)
- t. 299-365 gentages som t. 374-440 (dog er trbn 2 ikke identisk i t. 321 / 396, rytmen i blæserne t. 346 og 348 er ikke identisk med t. 421 og 423; i t. 345-348 / 420-423 er vlnoteret forskelligt; enharmonisk notation forekommer i vcl t. 322 / 397 og 359 / 434)
- t. 576-580 + 582-586 gentages som t. 611-620 (udeladelsen af t. 581 i gentagelsen ligner en forglemmelse, men den går i så fald tilbage til skitsestadiet, idet takten også er udeladt i kilde C).
- t. 666-678 gentages som t. 680-692 (fra t. 685 dog et halvtonetrin højere; i t. 669-670 / 683-684 er fl 1 og ob 1 ombyttet)
- t. 702-705 gentages som t. 706-709

TEXTUAL BASIS OF THE EDITION

The edition is based on the fair copied score (source A), which is the only complete representative of the symphony in score form. The text reproduces what is written in ink in the composer's own hand, supplemented by his metronome markings, which are added in pencil in the source. Other additions and corrections in the principal source are adopted editorially in relevant instances. Though the sketches and drafts (sources B-D) are of a preliminary and incomplete character, they have been consulted where the readings of the principal source raise questions. The set of orchestral parts (E) is without value as a source for the edition.

EDITORIAL GUIDELINES

The editor's additions and corrections are typographically identified by square brackets in the score; editorially supplied slurs are, however, shown with broken lines and emended slurs as a combination of continuous and broken lines. Cautionary accidentals in round brackets are also editorial, as are key signatures for cor anglais and clarinets. The editor's comments and information about matters not typographically marked are to be found in the notes below.

Missing triplet signs and dots are tacitly supplied. Minor adjustments of marks of expression and dynamics located irregularly in the source are likewise undertaken without comment.

Passages that are repeated (in some cases transposed) are editorially completed (vice-versa) and the notation made uniform. This affects the following passages (the differences noted in brackets are retained in the edition):

- bb. 1-4 (and part of 5) are repeated as bb. 723-726 (and part of 727) (but without trbn, tuba, piatti; there are also differences of note length and dynamic level for timpani, b. 1 / 723 note 1)
- bb. 10-33 are repeated as bb. 456-479 (in bb. 10-11 / 456-457 cl B₁ and 2 change places; enharmonic notation occurs in vla and vcl at b. 28 / 474 (note 1) and in oboe 3 at b. 31 / 477 (note 2))
- bb. 70-77 are repeated as bb. 481-488
- bb. 97-154 are repeated a semitone higher as bb. 160-217 (in bb. 107-110 / 170-173 cl B₁ and cl E₁ 1 change places, as do fag 2 and 3 in bb. 132-135 / 195-198)
- bb. 110-132 / 173-195 are repeated a semitone higher and a whole tone lower respectively as bb. 732-754 (in b. 747 cl B₂ and vla are not identical with the parallel bars 125 and 188; fag 1-2 correspond in b. 754 to b. 132, cf. b. 195)
- bb. 136-153 / 199-216 are repeated in the same key and a semitone lower respectively as bb. 756-773 (in b. 760 fag 2-3 have *mp* as opposed to *mf* in bb. 140 / 203; in bb. 770-773 cl E₁ 1 is doubled by cl E₂ 2, which continues in b. 774)
- bb. 299-365 are repeated as bb. 374-440 (trbn 2 is not however identical in bb. 321 / 396; the rhythm in the winds at bb. 346 and 348 is not identical with bb. 421 and 423; in bb. 345-348 / 420-423 vlnotation is notated in different ways; enharmonic notation occurs in vcl at bb. 322 / 397 and 359 / 434)
- bb. 576-580 + 582-586 are repeated as bb. 611-620 (the omission of b. 581 in the repetition looks like an oversight, but in that case it goes back to the sketch stage, for this bar is also omitted in source C).
- bb. 666-678 are repeated as bb. 680-692 (though from b. 685 a semitone higher; in bb. 669-670 / 683-684 fl 1 and ob 1 change places)
- bb. 702-705 are repeated as bb. 706-709

SÆRLIGE REDAKTIONELLE PROBLEMER

Obo 3 / Engelskhorn. Langgaard foreskriver ikke-realisable instrumentskift to steder, dels efter t. 455, hvor engelskhorn skal skifte til obo i løbet af to takter, dels i t. 730, hvor Langgaard forventer et skift fra obo til engelskhorn i løbet af en ottendedelspause (komponisten har overset problemet, fordi instrumentskiftet sker samtidig med en bladvending i manuskriptet!). Indtil fremkomsten af nærværende udgave har problemerne opførelsespraktisk været løst ved, at obo 3 og engelskhorn er skilt i to separate stemmer, hvilket altså har krævet en ekstra musiker. Det har imidlertid ikke været Langgaards hensigt, og der er i denne udgave foretaget en omskrivning af stemmen i nogle få takter, således at musikeren får den fornødne tid til at skifte instrument. Det drejer sig om t. 458-460, hvor Langgaard faktisk er opmærksom på problemet, idet han skriver "Obo (eller Engelsk Horn)". Obostemmen er her transponeret til engelskhorn. Tilsvarende er t. 723-730 lagt om fra obo til engelskhorn, således at instrumentskiftet kan ske i pausen t. 717-722.

Klarinet i B 1-3. I takt 330 og 405 forekommer som node 2 et cis (noteret dis), som ikke kan udføres på de klarinetter i B, man anvender i dag. Noteret dis eller es ses også i andre Langgaard-værker og kendes bl.a. fra operapartiturer af Richard Strauss og Puccini. I Berlioz/Strauss' instrumentationslære (1905) nævnes det, at "moderne" B-klarinetter er forsynet med en ekstra 'cis-klap'. Denne instrumenttype har imidlertid aldrig opnået udbredelse. Langgaards notation er bibeholdt i partituret, og det spilletekniske problem er løst i orkesterstemmerne ved at musikerne i hele passagen t. 299-439 skifter til klarinetter i A, der har klang cis som dybeste tone.

Strygerdivisi. Divisi-notationen er i kilden stedvis upræcis. Det skyldes, at divisi a 3 veksler med divisi a 2, uden at der er en indlysende sammenhæng mellem dette og det anvendte antal systemer, der snart udvides til tre, snart, uden nærmere præcisering af stemmernes fordeling, sammentrænges til to eller ét. Hvor to stemmer er noteret i samme system, skiftes der endvidere mellem dobbelthalse og enkelthalse, uden at de sidstnævnte tilsyneladende betegner dobbeltgreb. Notationen er søgt præciseret i udgaven i henhold til Langgaards formodede intentioner. De foreskrevne skift mellem enkelt- og dobbelthalse er generelt bibeholdt, således at den konkrete udførelsesmåde i hvert enkelt tilfælde overlades til musikerne – hvad der formentlig også har været komponistens hensigt.

NOTER

Ud over redaktionelle kommentarer omfatter noterne specifikt oplysninger om

- detaljer i hovedkildeteksten (A), som er udeladt i udgaven
- tilføjelser og rettelser indført med fremmed hånd i A, herunder tilføjelser af dirigenten Launy Grøndahl (LG), i det omfang de supplerer eller korrigerer hovedkildeteksten. Det er i hvert enkelt tilfælde anført, hvorvidt en tilføjelse eller rettelser er taget til følge på redaktionelt niveau (dvs. med typografisk markering) eller er udeladt i udgaven

De ændringer, tilføjelser og rettelser, der er foretaget i udgaven i relation til hovedkilden A, begrundes i noteapparatet med anvendelse af følgende faste udtryk:

SPECIAL EDITORIAL ISSUES

Oboe 3 / Cor anglais. Langgaard prescribes impossible changes of instrument at two places: after b. 455, where cor anglais is supposed to change to oboe in the space of two bars, and in b. 730, where Langgaard demands the opposite change during a quaver rest (he has overlooked the problem because the change of instrument coincides with a page turn in the manuscript!). Prior to the present publication these problems have been solved in practical performance by splitting oboe 3 and cor anglais into two separate parts, which requires an extra player. This was not, however, Langgaard's intention, and in this edition a few bars have been rewritten to give the player time to change instruments. The rewriting affects bb. 458-460, where Langgaard actually noticed the problem, for here he writes "Oboe (or Cor anglais)". Here the oboe part is transposed for cor anglais. Similarly bb. 723-730 are transferred from oboe to cor anglais so that the change of instruments can take place during the rest in bb. 717-722.

Clarinet in B₁ 1-3. In bb. 330 and 405 the second note is a c[#] (notated d[#]), which cannot be played on the clarinets in B₁ used today. Notated d[#] or e_b is seen in other works by Langgaard and occurs for example in opera scores by Richard Strauss and Puccini. The Berlioz/Strauss treatise on instrumentation (1905) mentions that "modern" B₁ clarinets are equipped with an extra 'c[#] key', but the use of this type of instrument has never become widespread. Langgaard's notation is retained in the edited score, and the technical problem is resolved in the orchestral material by directing the players to change in the whole of bb. 299-439 to clarinets in A, which have sounding c[#] as their lowest tone.

String divisi. The *divisi* notation in the source is at times ambiguous. This is due to the fact that *divisi* a 3 alternate with *divisi* a 2 without there being any obvious connection with the number of staves employed; sometimes that number is increased to three, sometimes (without specification of the part distribution) it is reduced to two or one. Moreover, when two parts are written on the same staff there is fluctuation between double and single stems, without the latter apparently meaning double stopping. The edition attempts to clarify the notation in accordance with what must be assumed to have been Langgaard's intentions. His shifts between single and double stems are in general retained, leaving the concrete manner of performance in each case to the discretion of the musicians. This was presumably also what the composer had in mind.

NOTES

In addition to the editor's comments the notes supply specific information on

- details in the text of the principal source (A) that are suppressed in the edition
- additions and corrections entered in A by hands other than the composer's, including additions by the conductor Launy Grøndahl (LG), to the extent that they supplement or improve the text of the principal source. In each case it is specified whether such additions and corrections are adopted (= typographically identified) or suppressed in the edition

The authority for editorial changes, additions and emendations to the principal source A is explained in the critical apparatus with the help of the following fixed formulas:

- *i overensst. med* – reference til et parallelsted i hovedkilden eller til et identisk sted i en kilde af lavere status
- *i analogi med* – reference til et parallelsted i en anden stemme eller en tilsvarende, men ikke identisk takt i samme stemme

Tonehøjden angives på konventionel vis ud fra 'nøglehuls-c'et' = c¹.

takt	stemme	kommentar
5	vla-1	node 2: ♯ tilføjet med blyant i A, uidentific. hånd; taget redaktionelt til følge
10	fl 1, 2	node 3: ♯ tilføjet med blyant i A, uidentific. hånd; taget redaktionelt til følge
11	fl , 2	node 3: ♭ tilføjet med blå farvestift i A (LG); taget redaktionelt til følge
15	fl	node 2: ♯ tilføjet med blyant i A, uidentific. hånd; taget redaktionelt til følge
22	tr 1	gentaget <i>ff</i> efter halvnoden udeladt
27	tr 2-3	<i>ff</i> ændret til <i>f</i> i overensst. med t. 473
30	vl I	node 6: gentaget ♯ for d ² og d ³ udeladt
31	vla	node 3: overflødig ♭ udeladt i analogi med vcl
44, 46	cl Mi _b	node 3: ais ² rettet til h ² i analogi med unison picc og vl I
48	picc	pause 1: ♯ rettet med blyant i A til ♯, uidentific. hånd; taget redaktionelt til følge
48, 50	cl Mi _b	node 3: h ² rettet til a ² i analogi med unison picc og vl I
49	vl I	node 7: ♯ tilføjet med blyant i A, uidentific. hånd; taget redaktionelt til følge
53	cl Mi _b , vl I	node 4: ♯ tilføjet med blyant i A, uidentific. hånd; taget redaktionelt til følge
	cl Mi _b	node 8: ♭ tilføjet med blyant i A, uidentific. hånd; taget redaktionelt til følge
57	vl I	node 9: gentaget ♭ for d ² udeladt
	vla	node 1: marc. udeladt i overensst. med t. 54, 60, 63, 66 og 69
58	–	efter <i>cresc.</i> er der med rød farvestift i A tilføjet "poco a poco" (LG); udeladt
	vl I	node 7: ♭ tilføjet med blyant i A, uidentific. hånd; taget redaktionelt til følge
59	vl II	node 6: marc. udeladt i overensst. med t. 53, 56, 62, 65 og 68
	vla (vl II?)	node 1: marc. udeladt i overensst. med t. 53, 56, 62, 65 og 68
61, 64	cl Si _b	node 7: es ² rettet til ges ² i overensst. med t. 52, 55, 58 og 67
63, 66	cl Mi _b	node 9: g ¹ rettet til b ¹ i overensst. med t. 54, 57, 60 og 69
64		"sempre cresc." tilføjet med rød farvestift i A ved strygerne (LG); udeladt
70	timp	node 4: gentaget <i>tr</i> udeladt
72	fag 3	node 1: ♯ i parentes udeladt
	vcl-2	node 1: ♯ udeladt
72-73	–	"dim" tilføjet med blyant i A mellem de to trompetsystemer (LG?); en tilsvarende tilføjelse findes ikke i gentagelsen t. 483-484; udeladt
76	vla-1, vla-2	node 3: marc. udeladt i analogi med t. 72 og 80
77	vla-1, vla-2	node 2: marc. udeladt i analogi med t. 73 og 81

- *in agreement with* – reference to a parallel occurrence in the principal source or to an identical occurrence in a source of lower status
- *by analogy with* – reference to a parallel occurrence in another part or in a comparable, though not identical, bar in the same part

The pitch is indicated conventionally with middle c' = c¹.

bar	part	comment
5	vla-1	note 2: ♯ added in pencil in A, unidentified hand; editorially adopted
10	fl 1, 2	note 3: ♯ added in pencil in A, unidentified hand; editorially adopted
11	fl 1, 2	note 3: ♭ added in blue crayon in A (LG); editorially adopted
15	fl	note 2: ♯ added in pencil in A, unidentified hand; editorially adopted
22	tr 1	repeated <i>ff</i> after the minim suppressed
27	tr 2-3	<i>ff</i> emended to <i>f</i> in agreement with b. 473
30	vl I	note 6: repeated ♯ before d ² and d ³ suppressed
31	vla	note 3: superfluous ♭ suppressed by analogy with vcl
44, 46	cl Mi _b	note 3: a ² emended to b ² by analogy with unison picc and vl I
48	picc	rest 1: ♯ corrected in pencil in A to ♯, unidentified hand; editorially adopted
48, 50	cl Mi _b	note 3: b ² emended to a ² by analogy with unison picc and vl I
49	vl I	note 7: ♯ added in pencil in A, unidentified hand; editorially adopted
53	cl Mi _b , vl I	note 4: ♯ added in pencil in A, unidentified hand; editorially adopted
	cl Mi _b	note 8: ♭ added in pencil in A, unidentified hand; editorially adopted
57	vl I	note 9: repeated ♭ before d ² suppressed
	vla	note 1: marc. suppressed in agreement with bb. 54, 60, 63, 66 and 69
58	–	"poco a poco" added in red crayon after <i>cresc.</i> in A (LG); suppressed
	vl I	note 7: ♭ added in pencil in A, unidentified hand; editorially adopted
59	vl II	note 6: marc. suppressed in agreement with bb. 53, 56, 62, 65 and 68
	vla (vl II?)	note 1: marc. suppressed in agreement with bb. 53, 56, 62, 65 and 68
61, 64	cl Si _b	note 7: e ₂ ² emended to g ₂ ² in agreement with bb. 52, 55, 58 and 67
63, 66	cl Mi _b	note 9: g ¹ emended to b ¹ in agreement with bb. 54, 57, 60 and 69
64		"sempre cresc." added in red crayon with reference to the string section in A (LG); suppressed
70	timp	note 4: repeated <i>tr</i> suppressed
72	fag 3	note 1: ♯ in brackets suppressed
	vcl-2	note 1: ♯ suppressed
72-73	–	"dim" added in pencil in A between the two trumpet staves (LG?), but no such addition at the repetition in bb. 483-484; suppressed
76	vla-1, vla-2	note 3: marc. suppressed by analogy with bb. 72 and 80
77	vla-1, vla-2	note 2: marc. suppressed by analogy with bb. 73 and 81

80	ob 1-2	bue node 1-2 udeladt i overensst. med t. 72 og i analogi med ob 3	80	ob 1-2	slur at notes 1-2 suppressed in agreement with b. 72 and by analogy with ob 3
	vl I, II	node 1: marc. udeladt i analogi med t. 72, 76 og 84		vl I, vl II	note 1: marc. suppressed by analogy with bb. 72, 76 and 84
	vcl-2	node 1: ♯ udeladt		vcl-2	note 1: ♯ suppressed
108	fl 1, ob 1, cl Si _b , 1	buens endepunkt ændret fra node 7 til node 6 i analogi med ob 1 t. 106 og 107	108	fl 1, ob 1, cl Si _b , 1	end of slur moved from note 7 to note 6 by analogy with ob 1 bb. 106 and 107
118	vcl	node 1: ♭ tilføjet med blå farvestift i A (LG); taget redaktionelt til følge	118	vcl	note 1: ♭ added in blue crayon in A (LG); editorially adopted
121	cor ingl	node 4: a ¹ rettet til g ¹ i analogi med unison cl Si _b og unison vl II	121	cor ingl	note 4: a ¹ emended to g ¹ by analogy with unison cl Si _b and unison vl II
	cl Mi _b , 1	node 3-5: e ¹ -g ¹ -f ¹ rettet til f ¹ -a ¹ -gis ¹ i analogi med unison ob og unison vl I		cl Mi _b , 1	notes 3-5: e ¹ -g ¹ -f ¹ emended to f ¹ -a ¹ -gis ¹ by analogy with unison ob and unison vl I
122	cb	node 1: ♭ tilføjet med rød farvestift i A (LG); taget redaktionelt til følge	122	cb	note 1: ♭ added in red crayon in A (LG); editorially adopted
124	fag 3, vcl	node 1: ♯ tilføjet med rød farvestift i A (LG); taget redaktionelt til følge	124	fag 3, vcl	note 1: ♯ added in red crayon in A (LG); editorially adopted
126	vl I	node 1: ♯ udeladt	126	vl I	note 1: ♯ suppressed
128	ob 1-2, vl I	node 1: ♯ udeladt	128	ob 1-2, vl I	note 1: ♯ suppressed
135	-	“dim” tilføjet med blyant i A dels over, dels under strygerne (LG?); redaktionelt taget til følge i analogi med blæserne	135	-	“dim” added in pencil in A both above and below the strings (LG?); editorially adopted by analogy with the winds
	fag 1-2	<i>dim.</i> mgl. i fag 1 (separat system i A)		fag 1-2	<i>dim.</i> wanting in fag 1 (separate stave in A)
	fag 3	♯ rettet til ♯ (bladvendingsfejl i A)		fag 3	♯ emended to ♯ (page turn error in A)
		node 1: d rettet til es (fag 1 og 3 unisone i analogi med t. 198, hvor dog fag 3 har byttet stemme med fag 2)			note 1: d emended to e _b (fag 1 and 3 unison by analogy with b. 198, where fag 3 however changes place with fag 2)
139	cor ingl	⇒ flyttet fra t. 138 til t. 139 i analogi med t. 202 og øvrige blæsere	139	cor ingl	⇒ moved from b. 138 to b. 139 by analogy with b. 202 and the other winds
140	fag 2, fag 3, vcl, cb	node 1: ♯ udeladt	140	fag 2, fag 3, vcl, cb	note 1: ♯ suppressed
143	vla-1	node 2: 16-dels tremmolo ændret til ikke-mensureret tremmolo i overensst. med t. 206 og 763	143	vla-1	note 2: semiquaver tremolo emended to unmeasured tremolo in accordance with bb. 206 and 763
	vla-2	node 5: 16-dels tremmolo ændret til ikke-mensureret tremmolo i overensst. med t. 206 og 763		vla-2	note 5: semiquaver tremolo emended to unmeasured tremolo in accordance with bb. 206 and 763
144	cl Si _b	node 7-9: ♭ på sidste taktslag rettet til ♪♪♪ (triolet) i analogi med t. 207	144	cl Si _b	notes 7-9: ♭ on last beat emended to ♪♪♪ (triolet) by analogy with b. 207
	vl II	node 2: gis ¹ rettet til fis ¹ i analogi med vl I (oktivering; jfr. t. 207 og 764)		vl II	note 2: g ¹ emended to f ¹ by analogy with vl I (at the octave; cf. bb. 207 and 764)
145	cor ingl	umotiveret ⇒ i taktens sidste halvdel udeladt i overensst. med t. 208 og t. 765 samt i analogi med ob 2 og fag 2	145	cor ingl	unmotivated ⇒ in last half of bar suppressed in agreement with bb. 208 and 765 and by analogy with ob 2 and fag 2
148-149	cor 1-2	⇐ mgl. i cor 2 (separat system i A)	148-149	cor 1-2	⇐ wanting in cor 2 (separate stave in A)
151	cb	node 2: gentaget <i>f</i> udeladt	151	cb	note 2: repeated <i>f</i> suppressed
152	cb	node 2: ♯ tilføjet med blyant i A, uidentific. hånd; udeladt	152	cb	note 2: ♯ added in pencil in A, unidentified hand; suppressed
154	cor 3-4	<i>cresc.</i> og <i>ff</i> mgl. i cor 3 (separat system i A)	154	cor 3-4	<i>cresc.</i> and <i>ff</i> wanting in cor 3 (separate stave in A)
169	ob 1	buens endepunkt ændret fra node 7 til node 6 i analogi med t. 106	169	ob 1	end of slur moved from note 7 to note 6 by analogy with b. 106
171	fl 1, cl Mi _b , 1	buens endepunkt ændret fra node 7 til node 6 i analogi med ob 1 (jfr. t. 108)	171	fl 1, cl Mi _b , 1	end of slur moved from note 7 to note 6 by analogy with ob 1 (cf. b. 108)
	fag 3	node 1: ♭ tilføjet med blyant i A (LG?); taget redaktionelt til følge		fag 3	note 1: ♭ added in pencil in A (LG?); editorially adopted
172	ob 1-2	node 2: ♭ tilføjet med blyant i A (LG?); taget redaktionelt til følge	172	ob 1-2	note 2: ♭ added in pencil in A (LG?); editorially adopted
178	vl I	buens endepunkt ændret fra node 7 til node 6 i analogi med t. 177, 179 og 180	178	vl I	end of slur moved from note 7 to note 6 by analogy with bb. 177, 179 and 180
191	ob 1-2, vl I	node 1: ♯ udeladt	191	ob 1-2, vl I	note 1: ♯ suppressed
192	cb	node 2: a rettet til h i analogi med unison fag 3 (jfr. t. 129)	192	cb	note 2: a emended to b by analogy with unison fag 3 (cf. b. 129)

198	–	“dim.” tilføjet med blyant i A, dels over træblæserne, dels over strygerne (LG?); taget redaktionelt tilføje i analogi med cl Si _b og fag, jfr. t. 135)	198	–	“dim.” added in pencil in A over the woodwinds and strings (LG?); editorially adopted by analogy with cl Si _b and fag, cf. b. 135)
201	cor 3-4 vcl	<i>fz</i> mgl. i cor 4 (separat system i A) node 1: ♪ tilføjet med blyant i A (uidentific. hånd); taget redaktionelt til følge	201	cor 3-4 vcl	<i>fz</i> wanting in cor 4 (separate stave in A) note 1: ♪ added in pencil in A (unidentified hand); editorially adopted
202	cor 3-4	≧ mgl. i cor 4 (separat system i A)	202	cor 3-4	≧ wanting in cor 4 (separate stave in A)
206	vla-2	node 1-4: umensureret tremmolo ændret til 16-dels tremmolo i analogi med t. 143 og 763	206	vla-2	notes 1-4: non-mensural tremolo emended to semiquaver tremolo by analogy with bb. 143 and 763
229	–	“Tempo poco tranq.” tilføjet med blæk i A (LG); udeladt	229	–	“Tempo poco tranq.” added in ink in A (LG); suppressed
233	vl II	buer node 3-5 og 6-8 ændret til node 3-4 og 6-7 i analogi med vl I og vla	233	vl II	slurs at notes 3-5 and 6-8 emended to notes 3-4 and 6-7 by analogy with vl I and vla
237	ob 2	♪ tilføjet med blyant i A (LG?); taget redaktionelt til følge	237	ob 2	♪ added in pencil in A (LG?); editorially adopted
238	–	“mosso (al Tempo 1.)” tilføjet med blæk i A (LG); udeladt	238	–	“mosso (al Tempo 1.)” added in ink in A (LG); suppressed
241	ob 1-2	node 3, 5: marc. mgl. i ob 1 (separat system i A)	241	ob 1-2	notes 3, 5: marc. wanting in ob 1 (separate stave in A)
242	ob 1-2, vl I	node 1: ♯ udeladt	242	ob 1-2, vl I	note 1: ♯ suppressed
246	fag 2	overflødigt <i>f</i> udeladt	246	fag 2	superfluous <i>f</i> suppressed
248	fl 1, 2	node 1: ♯ udeladt	248	fl 1, 2	note 1: ♯ suppressed
250	–	“poco sostenuto” tilføjet med blæk i A (LG); udeladt	250	–	“poco sostenuto” added in ink in A (LG); suppressed
	fag 1-2	<i>f</i> mgl. i fag. 1 (separat system i A)		fag 1-2	<i>f</i> wanting in fag. 1 (separate stave in A)
252	vcl-1	bue node 6-8 ændret til node 6-7 i analogi med vla og t. 250	252	vcl-1	slur at notes 6-8 emended to notes 6-7 by analogy with vla and b. 250
252,			252,		
254	cor ingl.	overflødigt <i>f</i> i taktens begyndelse udeladt	254	cor ingl.	superfluous <i>f</i> at beginning of bar suppressed
254	vla, vcl-1	bue node 3-5 og 6-8 ændret til node 3-4 og 6-7 i analogi med t. 250 og 256	254	vla, vcl-1	slurs at notes 3-5 and 6-8 emended to notes 3-4 and 6-7 by analogy with bb. 250 and 256
257	fag 1	<i>marc.</i> flyttet fra t. 258 i analogi med øvrige blæsere	257	fag 1	<i>marc.</i> moved from b. 258 by analogy with other winds
	fag 1-2	≠ mgl. i fag 1 (separat system i A)		fag 1-2	≠ wanting in fag 1 (separate stave in A)
258	–	“a Tempo 1.” tilføjet med blæk i A (LG); udeladt	258	–	“a Tempo 1.” added in ink in A (LG); suppressed
	ob 1-2	gentaget <i>marc.</i> udeladt		ob 1-2	repeated <i>marc.</i> suppressed
	vl I	node 2: ♯ udeladt		vl I	note 2: ♯ suppressed
264	cor 3-4	<i>ff</i> i cor 4 (separat system i A) ændret til <i>ffz</i> i overensst. med t. 266 og i analogi med cor 3	264	cor 3-4	<i>ff</i> in cor 4 (separate stave in A) emended to <i>ffz</i> in agreement with b. 266 and by analogy with cor 3
265	vl II	bue node 1-2 udeladt i overensst. med t. 267 og i analogi med vla	265	vl II	slur at notes 1-2 suppressed in agreement with b. 267 and by analogy with vla
266	cl Si _b , 1	gentaget <i>ff</i> udeladt	266	cl Si _b , 1	repeated <i>ff</i> suppressed
267	cl Mi _b , 3	node 5: e ¹ rettet til f ¹ i overensst. med t. 265	267	cl Mi _b , 3	note 5: e ¹ emended to f ¹ in agreement with b. 265
299	–	“Meno” tilføjet med blyant i A (LG); udeladt	299	–	“Meno” added in pencil in A (LG); suppressed
299	trbn	“mf” tilføjet med blå farvestift i A (LG?); denne tilføjelse findes ikke i parallel-takterne 305, 374 og 380; udeladt	299	trbn	“mf” added in blue crayon in A (LG?); this addition not present in the parallel bars 305, 374 and 380; suppressed
301	cl Mi _b , 2-3	bue t. 301 node 2 til t. 304 node 1 mgl. i cl Mi _b , 2 (separat system i A)	301	cl Mi _b , 2-3	slur from b. 301 note 2 to b. 304 note 1 wanting in cl Mi _b , 2 (separate stave in A)
305-			305-		
306	trbn 1	t. 305 node 1 (overbundet til t. 306) rettet fra e til f i overensst. med t. 299-300 og t. 380-381	306	trbn 1	b. 305 note 1 (tied over to b. 306) emended from e to f in agreement with bb. 299-300 and 380-381
306	timp	bue t. 306-307 udeladt i overensst. med t. 381-382	306	timp	slur at bb. 306-307 suppressed in agreement with bb. 381-382
			306	timp	

309	vl I, II	<i>Sul D</i> flyttet fra t. 310 til frasens begyndelse t. 309	309	vl I, II	<i>Sul D</i> moved from b. 310 to beginning of phrase in b. 309
310	vl I, II	node 1: e ¹ rettet til f ¹ i overensst. med t. 385	310	vl I, II	note 1: e ¹ emended to f ¹ in agreement with b. 385
		node 2: ♯ udeladt			node 2: ♯ suppressed
311	vcl	node 1: ♯ udeladt	311	vcl	note 1: ♯ suppressed
312	vla-1	node 1: ♯ udeladt	312	vla-1	note 1: ♯ suppressed
313	timp	bue t. 313-314 udeladt i overensst. med t. 388-389	313	timp	slur at bb. 313-314 suppressed in agreement with bb. 388-389
	vl I, II	node 1: ♯ udeladt		vl I, II	note 1: ♯ suppressed
315	vla-1	node 1: ♯ udeladt	315	vla-1	note 1: ♯ suppressed
316	timp	bue t. 316-317 udeladt i overensst. med t. 391-392	316	timp	slur at bb. 316-317 suppressed in agreement with bb. 391-392
318	ob 1-2	node 1: ♯ tilføjet med blyant i A (LG?); taget redaktionelt til følge	318	ob 1-2	note 1: ♯ added in pencil in A (LG?); editorially adopted
331	vcl	node 1: A rettet til G med blyant i A (LG?); taget redaktionelt til følge i overensst. med t. 406 og i analogi med cb	331	vcl	note 1: A changed to G in pencil in A (LG?); editorially adopted in agreement with b. 406 and by analogy with cb
341	trbn 1-2	node 3: ♯ udeladt	341	trbn 1-2	note 3: ♯ suppressed
343	vcl	node 1-2: marc. udeladt i overensst. med t. 418	343	vcl	notes 1-2: marc. suppressed in agreement with b. 418
349	fag 1-2	<i>marc.</i> flyttet fra t. 350 i overensst. med t. 424 og i analogi med vcl og cb	349	fag 1-2	<i>marc.</i> moved from b. 350 in agreement with b. 424 and by analogy with vcl and cb
355	fl 1, 2	‡ tilføjet til sidst i takten med blyant i A, uidentific. hånd; udeladt	355	fl 1, 2	‡ added in pencil at end of bar in A, unidentified hand; suppressed
	tr 1-2	node 1: marc. tilføjet med rød farvestift i A (LG); udeladt		tr 1-2	note 1: marc. added in red crayon in A (LG); suppressed
357	vcl	<i>fz</i> ændret til <i>f</i> + marc. i overensst. med t. 432 og i analogi med fag	357	vcl	<i>fz</i> emended to <i>f</i> + marc. in agreement with b. 432 and by analogy with fag
360	vl I	node 1: ♯ udeladt	360	vl I	note 1: ♯ suppressed
	vl II	node 2: ♯ udeladt		vl II	note 2: ♯ suppressed
363	cl Mi, 1	node 3: ♯ udeladt	363	cl Mi, 1	note 3: ♯ suppressed
368	vcl, cb	node 2: ♯ udeladt	368	vcl, cb	note 2: ♯ suppressed
369	fag 1	node 3: ♯ udeladt	369	fag 1	note 3: ♯ suppressed
	fag 2	node 1: ♯ udeladt		fag 2	note 1: ♯ suppressed
374	–	“Tempo (Meno)” tilføjet med blyant i A (LG); udeladt	374	–	“Tempo (Meno)” added in pencil in A (LG); suppressed
387	cb	bue t. 387-388 udeladt i overensst. med t. 312-313	387	cb	slur at bb. 387-388 suppressed in agreement with bb. 312-313
384	vl I, II	<i>Sul D</i> flyttet fra t. 385 til frasens begyndelse t. 384	384	vl I, II	<i>Sul D</i> moved from b. 385 to beginning of phrase in b. 384
388	vl I, II	node 1: ♯ udeladt	388	vl I, II	note 1: ♯ suppressed
390	vla 1	node 1: ♯ udeladt	390	vla 1	note 1: ♯ suppressed
391	vl I, II	node 1: ♯ udeladt	391	vl I, II	note 1: ♯ suppressed
403	trbn 1	node 1: ♯ udeladt	403	trbn 1	note 1: ♯ suppressed
407	ob 1-2	node 3: ♯ tilføjet med rød farvestift i A (LG); taget redaktionelt til følge	407	ob 1-2	note 3: ♯ added in red crayon in A (LG); editorially adopted
411	trbn, tuba	node 1: ♯ udeladt	411	trbn, tuba	note 1: ♯ suppressed
414	vcl, cb	node 1: <i>fz</i> udeladt i overensst. med t. 339 og i analogi med trbn 3 og tuba	414	vcl, cb	note 1: <i>fz</i> suppressed in agreement with b. 339 and by analogy with trbn 3 and tuba
425,			425,		
428	cl Mi, 2	node 2-3: rettet fra f ¹ -fis ¹ til fis ¹ -fisis ¹ i overensst. med t. 350, 353 og i analogi med fl 2	428	cl Mi, 2	notes 2-3: emended from f ¹ -f ¹ to fis ¹ -f ¹ in agreement with bb. 350, 353 and by analogy with fl 2
426	vcl, cb	<i>f</i> rettet til <i>ff</i> i analogi med t. 351	426	vcl, cb	<i>f</i> emended to <i>ff</i> by analogy with b. 351
435	vl I	node 1: ♯ udeladt	435	vl I	note 1: ♯ suppressed
	trbn 1	<i>spiccato</i> flyttet fra t. 436 til frasens begyndelse		trbn 1	<i>spiccato</i> moved from b. 436 to beginning of phrase
441-442	vl II, vla	◀ fra t. 441 node 2 til 442 node 3 tilføjet mellem systemerne med rød farvestift i A (LG); udeladt	441-442	vl II, vla	◀ from b. 441 note 2 to b. 442 note 3 added in red crayon between the staves in A (LG); suppressed
442	ob 1	◀ fra node 1 til node 3 tilføjet med blyant i A (LG?); udeladt	442	ob 1	◀ from note 1 to note 3 added in pencil in A (LG?); suppressed
442-443	vl II, vla	➤ fra slutningen af t. 442 til og med 443 node 1 tilføjet mellem systemerne med blå farvestift i A (LG); udeladt	442-443	vl II, vla	➤ from end of b. 442 to b. 443 note 1 added in blue crayon between the staves in A (LG); suppressed

445-446	vl II, vla	← fra t. 445 node 3 til 446 node 3 tilføjet med blyant i A (LG?); udeladt	445-446	vl II, vla	← from b. 445 note 3 to b. 446 note 3 added in pencil in A (LG?); suppressed
446-447	ob 1	← fra t. 446 node 2 til t. 447 node 3 tilføjet med blyant i A (LG?); udeladt	446-447	ob 1	← from b. 446 note 2 to b. 447 note 3 added in pencil in A (LG?); suppressed
	fag 1-2	← mgl. i fag 2 (separat system i A)		fag 1-2	← wanting in fag 2 (separate stave in A)
448	-	“string[endo]” tilføjet med blå farvestift i A (LG); udeladt	448	-	“string[endo]” added in blue crayon in A (LG); suppressed
450	cor ingl	node 1: ♯ udeladt	450	cor ingl	note 1: ♯ suppressed
456	-	alternativt tempoangivelse “(112-116?)” tilføjet efter metronomtallet med blå farvestift i A (LG); udeladt	456	-	alternative tempo suggestion “(112-116?)” added in blue crayon after the metronome marking in A (LG); suppressed
475	vl II	node 2: samklangen kompletteret med a ¹ og a ² i overensst. med t. 29	475	vl II	note 2: chord filled out with a ¹ and a ² in agreement with b. 29
477	vla, vcl	node 3: ♭ udeladt, jfr. t. 31	477	vla, vcl	note 3: ♭ suppressed, cf. b. 31
487	fl 1, 2	node 1: des ³ rettet til b ² med blå farvestift i A (LG); taget redaktionelt til følge i overensst. med t. 76 og i analogi med vl I	487	fl 1, 2	note 1: d ³ emended to b ² in blue crayon in A (LG); editorially adopted in agreement with b. 76 and by analogy with vl I
	ob 2	node 3: ♯ udeladt		ob 2	note 3: ♯ suppressed
489	cb	trem. tilføjet i analogi med øvrige dybe strygere; bindebue udeladt	489	cb	trem. supplied by analogy with the other low strings; tie suppressed
491	fag 3	node 1: gentaget <i>ff</i> udeladt	491	fag 3	note 1: repeated <i>ff</i> suppressed
493	cb	node 5: rettet fra ♭ til ♮ (trio) i overensst. med t. 494-495 og i analogi med vla og vcl	493	cb	note 5: emended from ♭ to ♮ (trio) in agreement with bb. 494-495 and by analogy with vla and vcl
518	cb	<i>p</i> rettet til <i>pp</i> i analogi med t. 522, 530, 534 og 542	518	cb	<i>p</i> emended to <i>pp</i> by analogy with bb. 522, 530, 534 and 542
520	vcl-2	node 3-4: stacc. og bue udeladt i overensst. med t. 516	520	vcl-2	notes 3-4: stacc. and slur suppressed in agreement with b. 516
536	cl Si _b , fag 1, cor 2	<i>legato</i> flyttet fra t. 537 til frasens begyndelse i analogi med cor 1, cor 3-4, vcl og t. 532; betegnelsen mgl. ved fag 2 (separat system i A)	536	cl Si _b , fag 1, cor 2	<i>legato</i> moved from b. 537 to beginning of phrase by analogy with cor 1, cor 3-4, vcl and b. 532; expression mark wanting in fag 2 (separate stave in A)
538	cor 1-2 vcl-1, vcl-2	<i>pp</i> mgl. i cor 2 (separat system i A) <i>legato tenuto</i> mgl. i vcl-1 (separat system i A)	538	cor 1-2 vcl-1, vcl-2	<i>pp</i> wanting in cor 2 (separate stave in A) <i>legato tenuto</i> wanting in vcl-1 (separate stave in A)
539	cor 1-2	<i>dim.</i> mgl. i cor 2 (separat system i A)	539	cor 1-2	<i>dim.</i> wanting in cor 2 (separate stave in A)
542	vl I	bue mgl. i vl I-2 (separat system i A)	542	vl I	slur wanting in vl I-2 (separate stave in A)
565	ob 2	node 1: h ¹ rettet til c ² i overensst. med t. 566 (oktivering af fl 2)	565	ob 2	note 1: b ¹ emended to c ² in agreement with b. 566 (octave doubling of fl 2)
572	cl Mi _b 2-3	node 1 tilføjet redaktionelt (RL har øjensynlig glemt a3, idet alle tre cl fortsætter i t. 573 ff. efter bladvending i A)	572	cl Mi _b 2-3	note 1 editorially supplied (RL has apparently forgotten a3, for all three cl continue in b. 573 ff. after a page turn in A)
590-598	cor 4	stemmen af praktiske grunde omlagt fra cor 3 til cor 4	590-598	cor 4	part transferred for practical reasons from cor 3 to cor 4
614	vl II	<i>p</i> rettet til <i>pp</i> i analogi med øvrige strygere	614	vl II	<i>p</i> emended to <i>pp</i> by analogy with the other strings
616	cor 1	buens endepunkt ændret fra node 4 til node 5 i analogi med t. 582; bindebue fra node 5 uden endepunkt udeladt (der er bladvending i A mellem t. 616 og 617)	616	cor 1	end of slur moved from note 4 to note 5 by analogy with b. 582; tie from note 5 without conclusion suppressed (page turn in A between bb. 616 and 617)
617	fag 1	takten udfyldt redaktionelt i overensst. med t. 583 (RL har sat den første pause, men efterladt resten af takten tom)	617	fag 1	bar filled out editorially in agreement with b. 583 (RL notated the first rest but left remainder of bar empty)
620	vcl-2	stacc. node 1-6 udeladt i overensst. med t. 586 og i analogi med t. 619	620	vcl-2	stacc. notes 1-6 suppressed in agreement with b. 586 and by analogy with b. 619
629	picc	picc 2-3 findes på separat system i A; node 1: e ² rettet til f ² i overensst. med picc 1; node 5: stacc. og marc. mgl. i A	629	picc	picc 2-3 written on separate stave in A; note 1: e ² emended to f ² in agreement with picc 1; note 5: stacc. and marc. wanting in A
	trbn 1-2 timp	node 1: ♭ mgl. i trbn 1 (separat system i A) <i>cresc.</i> ændret til ← med tilføjet <i>molto</i> i analogi med t. 640		trbn 1-2 timp	note 1: ♭ wanting in trbn 1 (separate stave in A) <i>cresc.</i> emended to ← <i>molto</i> by analogy with b. 640

630	vl I, II	node 4: marc. flyttet fra node 5 til node 4 i analogi med vla og vcl	630	vl I, II	note 4: marc. moved from note 5 to note 4 by analogy with vla and vcl
	cb	overflødigt <i>arco</i> udeladt		cb	superfluous <i>arco</i> suppressed
633	ob 2	node 2: stacc. mgl. (ob 2-3 er noteret i ét system i A)	633	ob 2	note 2: stacc. wanting (ob 2-3 are on one stave in A)
635	vl I, II, vla	node 7: ♯ udeladt	635	vl I, II, vla	note 7: ♯ suppressed
638	fag 1-2	<i>ff</i> mgl. i fag 1 (separat system i A)	638	fag 1-2	<i>ff</i> wanting in fag 1 (separate stave in A)
640	ob 2	bue node 1-4 mgl. (ob 2-3 er noteret i ét system i A)	640	ob 2	slur notes 1-4 wanting (ob 2-3 are on one stave in A)
	tr	node 2: gentaget <i>ff</i> udeladt		tr	note 2: repeated <i>ff</i> suppressed
641	cor	<i>fff</i> overstreget med blyant i A, uidentific. hånd; ikke taget til følge	641	cor	<i>fff</i> struck out in pencil in A, unidentified hand; not adopted
	vl I, II	node 4 (vl I) og node 10 (vl I + II): marc. flyttet fra node 5 og 11 i analogi med vla og vcl		vl I, II	note 4 (vl I) and note 10 (vl I + II): marc. moved from notes 5 and 11 by analogy with vla and vcl
652	vl I-1	node 1: ♯ udeladt	652	vl I-1	note 1: ♯ suppressed
	vla	node 2: ♯ udeladt		vla	note 2: ♯ suppressed
663	vcl	node 2: ♯ udeladt	663	vcl	note 2: ♯ suppressed
671	ob 1	node 3: ♭ tilføjet med blå farvestift i A (LG); taget redaktionelt til følge	671	ob 1	note 3: ♭ added in blue crayon in A (LG); editorially adopted
674	vla	node 1: ♯ udeladt	674	vla	note 1: ♯ suppressed
	fag 1	node 5: ♯ udeladt		fag 1	note 5: ♯ suppressed
683,			683,		
684	vcl	node 1: manglende nodehals tilføjet	684	vcl	note 1: missing stem supplied
685	ob 1-2	<i>pp</i> mgl. i ob 1 (separat system i A)	685	ob 1-2	<i>pp</i> wanting in ob 1 (separate stave in A)
698	tam-tam	RL anvender den ældre betegnelse "Gonggong"	698	tam-tam	RL uses the older term "Gonggong"
702	cor	node 2: ♯ i () skyldes RL	702	cor	note 2: ♯ in () so written by RL
703	trbn 3, vla	node 1: ♯ udeladt	703	trbn 3, vla	note 1: ♯ suppressed
704	pno	RL foreskriver konsekvent "Pianino"	704	pno	RL consistently writes "Pianino"
707	trbn 1, vla	node 1: ♯ udeladt	707	trbn 1, vla	note 1: ♯ suppressed
711	cl Mi, 2-3	node 1-4: marc. mgl. i cl Mi, 3 (separat system i A)	711	cl Mi, 2-3	notes 1-4: marc. wanting in cl Mi, 3 (separate stave in A)
712	trbn 1-2	node 2: marc. mgl. i trbn 1 (separat system i A)	712	trbn 1-2	note 2: marc. wanting in trbn 1 (separate stave in A)
	trbn 3,			trbn 3,	
	tuba	node 2: ♯ i () skyldes RL		tuba	note 2: ♯ in () so written by RL
715	fag	node 2 (forslagsnode): ♯ i () udeladt	715	fag	note 2 (grace note): ♯ in () suppressed
721	vcl	node 2 har form som et par blækklatter og en tremmoloangivelse, som formodentlig skal læses som anført	721	vcl	note 2 appears as a couple of ink blotches and a tremolo sign, which most likely should be read as here
723	-	"♯ = 108" tilføjet med rød farvestift i A (LG); taget redaktionelt til følge i analogi med t. 1	723	-	"♯ = 108" added in red crayon in A (LG); editorially adopted by analogy with b. 1
	tr 1	notationen af praktiske grunde ændret fra tr i Si _b til tr i Fa		tr 1	notation changed for practical reasons from tr in Si _b to tr in Fa
727	fag 3	node 4: a rettet til g i analogi med t. 5	727	fag 3	note 4: a emended to g by analogy with b. 5
740	fag 2	node 1: ♯ tilføjet med blå farvestift i A (LG); taget redaktionelt til følge	740	fag 2	note 1: ♯ added in blue crayon in A (LG); editorially adopted
	vl I, II, vcl,			vl I, II, vcl,	
	cb	node 1: ♯ udeladt		cb	note 1: ♯ suppressed
746	vla-2	node 1: ♯ tilføjet med rød farvestift i A (LG); taget redaktionelt til følge	746	vla-2	note 1: ♯ added in red crayon in A (LG); editorially adopted
748	vcl, cb	node 1: ♯ udeladt	748	vcl, cb	note 1: ♯ suppressed
750	cor 3-4	<i>più f</i> mgl. i cor 3 (separat system i A)	750	cor 3-4	<i>più f</i> wanting in cor 3 (separate stave in A)
	tr 1	<i>più</i> udeladt i analogi med t. 128 og 191		tr 1	<i>più</i> suppressed by analogy with bb. 128 and 191
755	cl Si _b , 1	to trioltoner (d ¹ – d ¹) til sidst i takten (unison med vla-1) udeladt i analogi med t. 135 og 198 (jfr. note til t. 756-58)	755	cl Si _b , 1	two triplet notes (d ¹ – d ¹) at end of bar (unison with vla-1) suppressed by analogy with bb. 135 and 198 (cf. note to bb. 756-758)
	-	"dim" tilføjet med blyant i A dels over cor 3-4, dels midt i strygerne (LG); taget redaktionelt til følge i analogi med t. 135 og 198		-	"dim" added in pencil in A over cor 3-4 and in the middle of the string parts (LG); editorially adopted by analogy with bb. 135 and 198
756-758	cl Si _b , 1	redaktionelt udfyldt i overensst. med t. 136-138 og i analogi med t. 199-201 (RL har noteret pauser i t. 756, 757 og 758,	756-758	cl Si _b , 1	filled out editorially in agreement with bb. 136-138 and by analogy with bb. 199-201 (RL wrote rests in bb. 756, 757 and 758,

		men frasens fortsættelse findes i t. 759, efter bladvending i A)			but the continuation of the phrase is in b. 759, after a page turn in A)
759	-	⇒ tilføjet med blyant i A dels over cor 1 og 4, dels mellem vl II-1 og II-2 samt under vcl (LG?); taget redaktionelt til følge i overensst. med t. 139 og 202	759	-	⇒ added in pencil in A over cor 1 and 4, between vl II-1 and II-2 and also under vcl (LG?); editorially adopted in agreement with bb. 139 and 202
760	fag 2-3	node 1: ♯ udeladt	760	fag 2-3	node 1: ♯ suppressed
763	cl Mi _b 1	sidste fjerdedel af takten er tom i A; udfyldt redaktionelt i overensst. med t. 143 og i analogi med t. 206	763	cl Mi _b 1	last quarter of bar empty in A; filled out editorially in agreement with b. 143 and by analogy with b. 206
764	cl Si _b	node 7-9: fjerdelesnode på taktslag 3 rettet til triol i analogi med t. 207	764	cl Si _b	notes 7-9: crotchet on third beat emended to triplet by analogy with b. 207
774	cor ingl	bue fra taktstregen til node 2 (efter bladvending i A; ingen buebegyndelse i t. 773) udeladt i analogi med t. 153-154 og 216-217	774	cor ingl	slur from bar line to note 2 (after page turn in A; no beginning of slur in b. 773) suppressed by analogy with bb. 153-154 and 216-217
776	-	"Meno" tilføjet med rød farvestift i A (LG); udeladt	776	-	"Meno" added in red crayon in A (LG); suppressed
776-778 tr 1		alle toner tilføjet ten. med blå farvestift i A (LG); udeladt	776-778 tr 1		ten. added in blue crayon to all notes in A (LG); suppressed
781	cl Mi _b 2-3	kompletteret i overensst. med B, idet A kun anfører den første ottendelsnode for cl Mi _b 2, mens resten af takten er tom; <i>f</i> er udgiverens forslag (dynamisk angivelse mangler i kilden)	781	cl Mi _b 2-3	filled out in agreement with B (A only gives the first quaver for cl Mi _b 2, leaving the rest of the bar empty); <i>f</i> is the editor's suggestion (no indication of dynamics in the source)
782	fag 1	bue node 1-2 udeladt (og bue node 2-3 tilføjet) i analogi med trbn 1 og vcl	782	fag 1	slur at notes 1-2 suppressed (and slur at notes 2-3 supplied) by analogy with trbn 1 and vcl
791	fag 1-2	node 4: bue til t. 792 (efter bladvending i A) udeladt	791	fag 1-2	note 4: slur to b. 792 (after page turn in A) suppressed

Bendt Viinholt Nielsen, 2002, rev. 2008

Bendt Viinholt Nielsen, 2002, rev. 2008